

**GULJAMOL ASQAROVA SHE'RIYATIDA DARAXT KONSEPSIYASINING POETIK TALQINI****Bobomurodova Mahzuna**

Termiz davlat pedagogika instituti

O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22847791>

**Annotatsiya.** Maqolada zamonaviy o'zbek she'riyatining yorqin vakillaridan biri Guljamol Asqarova ijobiy poetikasida "daraxt" konsepsiyasining badiiy-falsafiy va lingo-poetik talqinlari tadqiq etiladi. Shoirira lirikasida daraxt obrazi shunchaki tabiat elementi emas, balki inson ruhiyati, ayol qismati, sabr, matonat va o'zlikka sodiqlik, yolg'izlik hamda ilohiy tutashuv simvolikasi sifatida namoyon bo'ladi. Maqolada shoiraning turli to'plamlariga kirgan she'rlari va badiiy san'atkorligi misolida daraxt metaforasining semantik va mental xususiyatlari tahlil qilinadi.

**Kalit so'zlar:** zamonaviy o'zbek she'riyati, daraxt konsepsiyasi, lirik qahramon, poetik metafora, ruhiy kechinma, simvolizm, lingvopoetika.

**Annotation.** The article explores the artistic, philosophical, and linguo-poetic interpretations of the "tree" concept in the poetics of Guljamol Asqarova, one of the prominent representatives of modern Uzbek poetry. In the poetess's lyrics, the image of a tree is not merely an element of nature, but a symbolism of human psyche, female fate, patience, fortitude, loyalty to oneself, solitude, and divine connection. Based on poems from various collections and her artistic craftsmanship, the article analyzes the semantic and mental characteristics of the tree metaphor.

**Keywords:** modern Uzbek poetry, tree concept, lyrical hero, poetic metaphor, psychological experience, symbolism, linguo-poetics.

**Аннотация.** В статье исследованы художественно-философские и лингвопоэтические интерпретации концепта «дерево» в поэтике одной из ярких представительниц современной узбекской поэзии — Гульжамол Аскаровой. В лирике поэтессы образ дерева выступает не просто элементом природы, а символом человеческой психики, женской судьбы, терпения, стойкости, верности себе, одиночества и духовного единения с Божественным. На примере стихотворений из различных сборников поэтессы и её художественного мастерства анализируются семантические и ментальные особенности метафоры дерева.

**Ключевые слова:** современная узбекская поэзия, концепт дерева, лирический герой, поэтическая метафора, душевное переживание, символизм, лингвопоэтика.

Zamonaviy o'zbek she'riyatida asotiriy, milliy va falsafiy simvollarning poetik matnga singish jarayoni tobora teranlashib bormoqda. Xususan, ayol ruhiyatining murakkab va nozik qirralarini ifodalashda tabiat obyektlariga semantik va emotsional yuk yuklash keng tarqalgan poetik usullardan biridir. O'zining samimiy va baland haroratli lirikasi bilan tanilgan shoirira Guljamol Asqarova ijodida tabiat elementlari, xususan, daraxt obrazi alohida o'rin egallaydi.

Mumtoz va zamonaviy adabiyotda daraxt hayot manbai (Hayot daraxti), sabr-toqat, o'zgaruvchan zamonda o'z ildiziga sodiqlik hamda insoniy taqdir timsolidir. Bu simvol peyzaj lirikasining tasvir obyekti sifatida ramziy ma'noda inson va uning hayoti, sabr va matonati, umr o'tkinchiligini ifodalab keladi<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> Sohibova, Z. Peyzaj lirikasida daraxt obrazi va yolg'izlik motivi. Til va adabiyot ta'limi // T.:2024. 14-son, 48-b.

Guljamol Asqarova poetikasida daraxt konsepsiyasi lirik qahramonning ruhiy evolyutsiyasi, aql va his toqnashuvi, ayollik matonati hamda Yaratganga bo'lgan ruhiy talpinishlari bilan chambarchas bog'lanib ketadi. Shoiralarida daraxt aksar hollarda lirik qahramonning ichki dunyosi bilan parallel ravishda tasvirlanadi. Tabiatdagi daraxt va lirik qahramon o'rtasida o'rnatilgan badiiy muvozzalat ham dardlilik, ham bardoshlilik hissini aks ettiradi.

“Munajat” she’ridagi

*Ne naf mudom alam chekmoqdin,*

*Dil sindirib, daraxt ekmoqdin,*

*Bir zum tinmam seni sevmogdin,*

*Ko'ksimda ishq buloqlarim bor*

misralarida shoiralar o'zbek milliy mentalitetida obodlik, hayot davomiyligi va boqiy savob timsoli hisoblangan «daraxt ekish» amali inson ko'nglini og'ritish – “dil sindirish” tushunchasiga o'tkir semantik va falsafiy qarama-qarshilik sifatida zid qo'yadi. Bu o'rinda zamonaviy o'zbek lirika poetikasi uchun kutilmagan va chuqur badiiy paradoks hosil qilinadi: tashqi tomondan qanchalik ezgu, ko'rgazmali va shakliy savobli bo'lmasin, har qanday amal inson qalbiga ozor berish, ruhiy jarohat yetkazish evaziga bajarilsa, o'zining haqiqiy ma'naviy-axloqiy qiymatini butkul yo'qotadi.

Sharq tasavvufiy tafakkurida “Ko'ngil - Xudoning uyi” deb qaraladi. Guljamol Asqarova ushbu mumtoz irfoniy an'anani zamonaviy poetik kashfiyot darajasiga ko'tarib, inson ko'nglini har qanday moddiy yoki zohiriy obodlikdan, hatto eng ulug' yaratuvchilik (daraxt ekish) harakatidan ham ustun qo'yadi. Shoiralar lirik qahramoni uchun eng oliy ma'naviy-estetik mezon tashqi rasmiyatchilik, jamiyatdagi soxta ma'naviy niqoblar yoki namoyishkorona savob emas, balki qalbning ichki musaffoligi, insoniy daxlsizlik hamda uzluksiz, beg'araz seva olish qobiliyatidir.

“Ko'ksimda ishq buloqlarim bor” misrasidagi “ishq bulog'i” metaforasi esa qalbning o'zini-o'zi yangilab turuvchi, tuganmas va pokiza ruhiy manba ekaniga ishora qiladi. Bulog suv bersa — yer yuzida daraxt o'zi tabiiy ravishda ko'karganidek, inson qalbidagi samimiy ishq ham shakliy amallarsiz, zohiriy namoyishlarsiz haqiqiy ezgulikni va ma'naviy hayotni dunyoga keltirishga qodirdir. Shoiralar shunchaki axloqiy saboq bermaydi, balki insonni o'z amallarining botiniy mohiyatini anglashga, amaliy savoblarni qalb pokligi bilan muvofiqlashtirishga chorlaydi.

“Afzal” she’ridan olingan

*Nega isyon qilay, isyondin naf yo'q,*

*Bildim daraxtlardek birodar saf yo'q,*

*Taqdiri kul bo'lmoq hatto olovning,*

*Menam tik boshimni egik, ham qilay*

satrlarida esa daraxt obrazining eksistensial, ontologik va tasavvufiy qirralari yanada teranlashadi. Jamiyatdagi beqaror, manfaatlarga asoslangan va soxta insoniy munosabatlar fonida shoiralar tabiatdagi daraxtlarni o'zining eng sodiq, bir joyda sobit turuvchi, sadoqatli va xiyonat qilmaydigan “birodari” hamda ruhiy safdoshi sifatida gavdalandiradi. Daraxtlarning saf tortib turishi bu o'zaro raqobat qilmaydigan, bir-biriga yelka tutib, sukutda ibodat qiluvchi oliyjamiyat simvolidir.

Daraxt fasllar almashinuvi, qahraton izg'irinlar va shiddatli dovullar qarshisida bag'rikenglik bilan sukut saqlab, koinot va tabiatning ilohiy qonuniyatiga bo'ysungani kabi, lirik

qahramon ham ruhiy tadrijiyot natijasida bekorchi, besamar isyondan voz kechadi. Bu o‘rindagi “tik boshni egik qilish” aslo mag‘lubiyat, ojizlik yoki ruhiy tushkunlik emas, balki Yaratganning azaliy irodasi va taqdir hukmi oldidagi viqorli taslimiyat hamda ilohiy kamtarlikdir.

*“Taqdiri kul bo‘lmoq hatto olovning”* misrasidagi olov va kul zidligi esa mumtoz adabiyotimizdagi fano va baqo falsafasiga borib taqaladi: atrofi yondirishga, vayron qilishga va hammaga tahdid solishga qodir bo‘lgan qudratli olov ham oxir-oqibat o‘z kuchida yonib tugaydi va ojiz bir siqim kulga aylanishga mahkum bo‘ladi. Olov vayronkorlik va insoniy kibr-havo, da‘vogarlik ramzi bo‘lsa, daraxt sobitlik va sabr timsolidir. Shunday ekan, o‘tkinchi dunyoda olovdek alangalab isyon qilishda mantiq yo‘q. Eng mukammal ma‘naviy yo‘l daraxtdek viqorli, sukutli va sabrli bo‘lish, o‘z ildizlariga va Ilohiy irodaga sodiq qolishdir.

Xulosa qilib aytganda, Guljamol Asqarova lirikasida “daraxt” konsepti shunchaki tabiat landshaftining estetik elementi yoki tashqi bezak emas, balki shoiraning badiiy-falsafiy dunyoqarashini, eksistensial qarashlarini hamda lirik qahramonning ruhiy tadrijiyotini ochib beruvchi murakkab va ko‘p qatlamli simvolik tiplardan biridir. Shoiri ushbu konsept vositasida zamonaviy o‘zbek lirikatsida milliy irfoniy an‘analarni yangicha pafos hamda yuqori psixopoetik mahorat bilan davom ettirayotganini isbotlaydi.